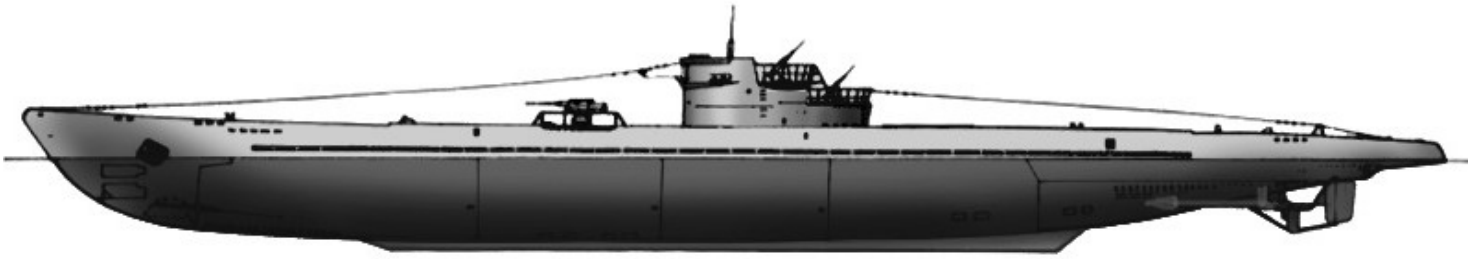
U-534
- den famøse ubåd ved Anholt -

Tekst & billeder: Morten Cramer

Siden jeg skrev min seneste artikel om U-251 i Militaria-Nyt nr. 3. fra 2025 har jeg gået og pønset på en artikel om U-534, som jo må siges nok at være den mest kendte tyske ubåd - i hvert fald herhjemme. U-534 var ubåden som Åge Jensen, kaldet Dynamit-Åge, jagtede i over et årti før han fandt den. Faktisk så da U-251 blev fundet i juli 1976, troede man, at det var U-534, og Åge fik naturligvis søgt om en bjærgningstilladelse til "U-534" hvilket han også fik, men han måtte formegentlig skuffende indse at det ikke var U-534 han fandt, men derimod VIIC ubåden U-251, som jo er noget mindre end en IXC/40 ubåd, som er typen U-534 er.

Jagten på U-534 gik videre, men der skulle gå nøjagtig 10 år efter fundet af U-251 før Åge Jensen og Steen Johannsen fandt "guldubåden" U-534 i juli 1986. Derefter gik arbejdet i gang med at ansøge om bjærgningstilladelse osv. Samt at finde en sponsor der kunne muliggøre bjærgningen. Det lykkedes som bekendt da Karsten Ree, daværende ejer af Den Blå Avis, trådte til med en stor sum penge, og endelig i august 1993 blev U-534 hævet - efter 48 år på havbunden. Alt dette vil blive beskrevet mere dybdegående senere i artiklen. Nu vil jeg fortælle lidt om U-534's historie, hvor den blev bygget, dens kommandant og dens karriere i løbet af krigen.

U-534 blev bygget i 1941-1942 på Deutsche Werft AG, Hamburg. Med Værftsnummer 352. Den blev bygget som en type IXC/40, som havde en noget længere rækkevidde end den klassiske Atlanterhavstype VIIC. U-534 var næsten 77 meter lang, næsten 7 meter bred, og havde en dybdgang, når den sejlede på overfladen, på 4,6 meter. Den var udstyret med 2 stk kraftige MAN dieselmotorer på i alt 4400 HK som på overfladen gav en fart på 18,3 knob (34 km/t). Når den var neddykket og brugte sine elektromotorer kunne den skyde 7,3 knob (13,5 km/t). Hvis den sejlede med en fart på 10 knob (18,5 km/t) på overfladen var dens rækkevidde hele 13.850 sømil (25.650 km), hvis dens dieseltanke var helt fulde. Så virkelig en højteknologisk ubåd for sin tid! U-534 var desuden udstyret med den sjældne 3.7 cm Flakzwilling M43U på agterplatformen agten for kommandotårnet. Besætningen var på 48 mand (ved sænkningen 52!)

Den 23. december 1942 bliver U-534 tilknyttet 4. flottille, som er en træningsflottille, tilknyttet i Stettin. og får sin første og eneste kommandant, som bliver Oberleutnant zur See Herbert Nollau, som dog slutter krigen som Kapitänleutnant. Ham vender vi tilbage til lidt senere. Efter små 5 måneder som træningsubåd, bliver U-534 nu flyttet over til en aktiv flottille, nemlig 2. flottille. Det sker 1. juni 1943. 2. Flotille, som var tilknyttet ubådsbasen i Lorient. Men grundet ombygning og andet værftsarbejde/forbedringer hvor bl.a. kanonen på fordækket bliver afmonteret, så sejler den formelt ud på sin første krigspatrulje den 27. april 1944 fra Kiel mod Bergen. På turen mod Norge så opdager andre ubåde at U-534 slæber et skinnede spor efter sig, som viste sig at være en olielækage, som, til U-534s held, blev opdaget af tyskerne selv og ikke af fjendtlige fly, hvilket ville have været en direkte indbydelse til angreb! U-534 ankommer til Bergen 6. maj 1944 og får sin lækage lavet og kan afgå allerede 8. maj, hvor kursen bliver sat i vestlig retning, mod Nordatlanten.

Efter U-534 er ankommet til sit operationsområde, er dens opgave at være vejrbåd. Det vil sige, at den skal dagligt meddele BdU (Befehlshaber der U-boote) om vejrforhold så som, vind, bølger, strøm osv. Der ligger den i over 3 måneder før kursen bliver sat mod Lorient. Turen hjem mod Lorient foregår ikke uden dramatik. Idet U-534 bliver angrebet af allieret fly den 11. august 1944, men er heldig at slippe godt fra det. Men allerede 2 dage senere bliver U-534 igen angrebet, men igen er heldet med Kommandant Nollau og U-534 slipper uskadt endnu en gang. Da U-534 kommer ind i Biscayen bliver anløbshavnen

ændret fra Lorient til Bordeaux, fordi Lorient var blevet omringet af de allierede. Så derfor bliver kursen sat mod Bordeaux som var tyskernes sydligste ubådsbase i Frankrig hvor U-534 går på værft den 13. august 1944. Under dette værftsophold får båden monteret snorkelsystem, som gør at den i neddykket tilstand tæt på overfladen kan sejle med dieselmotorerne tændt, og dermed skyde en væsentlig højere fart end de 7,3 knob som elektromotorerne ellers kunne yde.

U-534 afgår fra Bordeaux d. 25. august 1944 for at tage på patrulje i Nordatlanten, på dette togt var der nogle dramatiske begivenheder hvorved en kunne have betydet U-534s endeligt. De havde på togtet afprøvet deres nymonteret snokelsystem, men i flere forsøg ender det galt. Det største og et tilbagevendende problem er, at ofte når de dykker til snorkeldybde slutter pakninger osv. ikke tæt og udstødningsgasser fylder maskinrummet hvor flere besætningsmedlemmer besvimer og kaster op. Når man læser i Krigsdagbogen, som Kommandant Herbert Nollau førte ombord i U-534, står der i de fleste tilfælde "snorkelforsøg mislykket" og kun nogle få gange hvori det bliver beskrevet som en succes. En anden begivenhed var, at U-534 blev angrebet af bombefly fra RAF (Royal Air Force) men slap uskadt, og det lykkes skytten ombord på U-534 at skyde et af de angribende fly ned. Dette skete 27. august 1944. Under dette togt, nævner nogle kilder at U-534, som tidligere nævnt, havde et alvorligt problem med snorklen, der gjorde at båden tog enorme mængder vand indenbords, hvorved den dykkede ned til 268 meter, før de "fik rettet skuden op" bogstavelig talt. Dette uheld kunne meget vel have forårsaget et totalforlis for U-534, det skete som bekendt ikke. Det skal siges, at jeg i Kriegstagebuch for U-534, der er tilgængelig for perioden, ikke har kunne læse noget om hændelsen.

Efter 61 dage på søen anløber Kommandant Nollau nu Kristiansand og ligger der i 4 dage inden kursen bliver sat mod Flensborg hvor den ankommer 28. oktober 1944. D. 1. november bliver U-534 flyttet fra 2. flotille over til 33. flotille som har base i Flensborg. Dette var sidste gang at U-534 flyttede flotille. Fra 4. november 1944 til 28. april 1945 er U-534 på værft i Stettin, hvor den b.la. får indbygget en ny og bedre snorkel end den forrige. D. 1. maj 1945, stævner U-534 ud fra den tyske marineby Kiel for sidste gang og kursen bliver sat mod danske farvande. Der er delte meninger om hvilke by U-534 anløber i Danmark. Nogle kilder angiver København, andre Helsingør, der er flest kilder der nævner Helsingør. Men den ankommer til en af de to nævnte byer 2. maj 1945 og bliver liggende i nogle dage og afsejler først den 5. maj 1945 - på Befrielsesdagen. Det bliver så U-534's sidste afgang.

U-534 fotograferet af et af de angribende Liberatorfly

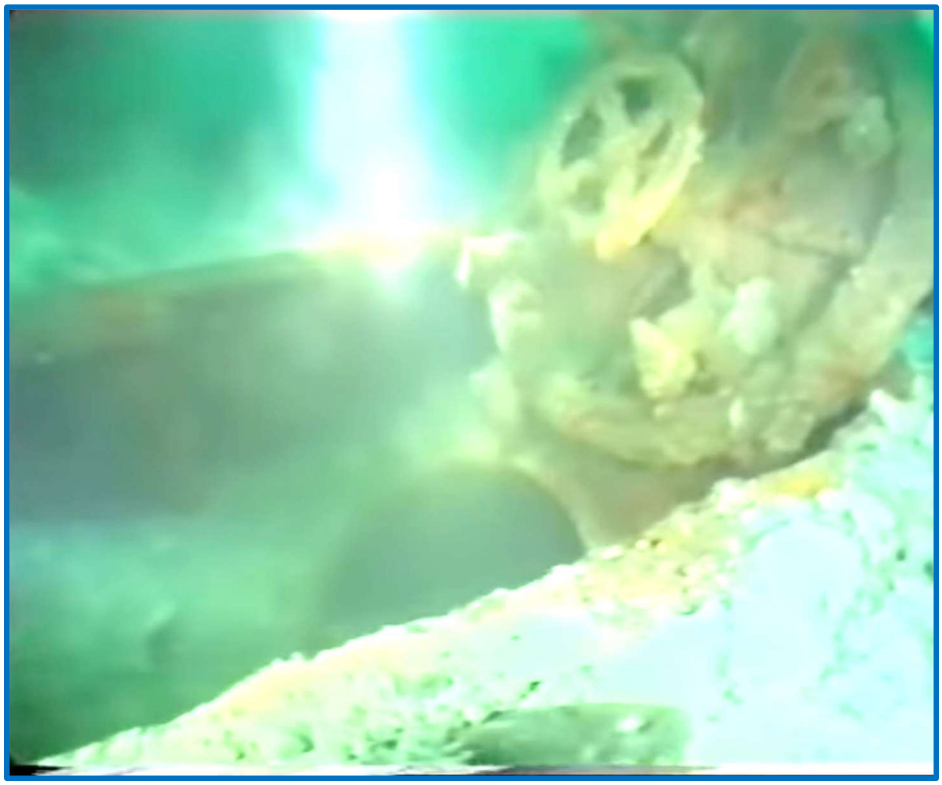
Nogle kilder angiver, at Kommandant Herbert Nollau fik besked på at al fjendtlig handling skulle indstilles da tyskerne i Nordvesttyskland og Danmark havde overgivet sig. U-534 afsejler som sagt 5. maj 1945 og har følgeskab af 3 XXI ubåde, nemlig U-3017 og U-3503 og U-3523. Da U-534 når omkring Anholt omkring middagstid bliver de 4 ubåde opdaget af fly fra RAF. 2 Liberatorfly fra 86. Squadron angriber først U-3503 men uden held og flyet svinger om for at sætte et nyt angreb ind. Ombord på U-534 retter skytten nu skytset mod de angribende fly, og det lykkes for U-534 at skyde det ene Liberator fly ned hvorved 10 af den 11 mands store flybesætning omkommer ved nedskydningen. Den 11. mand dør også senere inden han blev reddet. Det andet fly kaster en ladning på 6 dybdebomber (Wasserbomben) mod

ubådne, som alle slipper uskadt. De 3 XXI ubåde lykkes alle at dykke, kun U-534 bliver på overfladen. Da det tilbagevendene Liberator fly angriber endnu en gang og smider 4 dybdebomber mod U-534, er det sket. U-534 bliver beskadiget ret kraftigt på styrbord side agter, hvorved vandet begynder at fosse ind i båden. Ifølge øjenvidneberetninger fra en af de tyske ubådsfolk, så begyndte folk inde i ubåden at søge mod centralen for at skynde sig op ad lejderen til tårnet, mens folk i tårnet prøvede at søge dækning og ville ned – de vidste ikke U-534 var ved at synke. Nå, men det lykkes for stort set hele besætningen at komme ud inden at U-534 begynder at grave agterenden ned i havet hvorved stævnen løfter sig, og går derefter til bunds. Men inde i det forreste torpedorum er stadig 5 ubådsfolk fanget, som ikke nåede ud i tide, og er nu på vej med U-534 de 67 meter ned mod bunden af Kattegat. Man kan levende forestille sig hvilke panik der måtte have været ombord på U-534 for de 5 mand, fanget inde i en synkene ubåd på vej mod bunden. Men trykket er alt for stor til de kan få torpedoladelugen op.

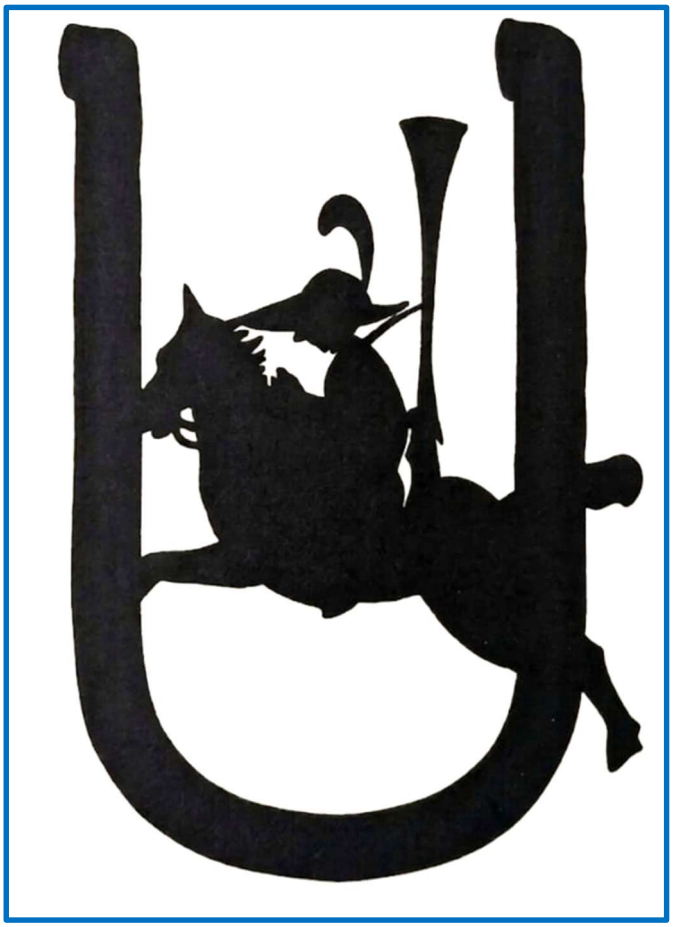
Opstigningsvest – den såkaldte Tauchretter

Men et snarrådigt besætningsmedlem får den ide, at ved at åbne en af lugerne til torpedorøret og fylde det med vand, kan man derved udligne trykket. Så det er det der sker, mens vandet bliver lukket ind i rummet, gør de 5 mand sig klar til at stige op mod overfladen. De tager deres Tauchretter på (en slags redningsvest hvori man, via kalipatroner, kan trække vejret igennem et mundstykke) og da U-534 har nået bunden kan de få torpedoladelugen åbnet og opstigningen mod overfladen begynder. Det i sig selv er en ret ualmindelig bedrift. Ganske få gange er det lykkes ubådsbesætninger på synkede ubåde at undslippe ved brug af tauchretter. De 5 mand når overfladen, så U-534 gik ikke ned med mandskab. Men den unge radiooperatør Josef Neudorfer dør, pga han ikke laver korrekt opstigning hvorved hans lunger sprænges. 2 andre dør af hypotermi, så 49 af den 52 mands store besætning overlever sænkningen af U-534. De 49 overlevende bliver samlet op af Wachschiff 101 hvor dem der blev såret under angrebet fra de 2 Liberator fly bliver behandlet. Hvorefter de bliver sejlet til land. Og det var så U-534s endeligt, i hvert fald for de næste 41 år!

Torpedoladelugen, hvorfra de 5 mand der var ombord da den ramte bunden undslap

U-534 kommandant Herbert Nollau og det våbenskjold han valgte til U-534

Nu vil jeg gerne gå lidt i dybden med hvem var Kaptajnen på U-534.

Herbert Nollau blev født den 23. marts 1916 i Wolfstein. Nollau starter i Kriegsmarine i 1936 på officersuddannelsen, så han var en del af de besætninger der brugte de olympiske farvede ringe på sin ubåd, i det han var uddannet i 1936 (ofte kendt som: crew 1936) samme år som OL blev afholdt i Berlin. Før han kom i U-boot-waffe gjorde han tjeneste i Kriegsmarinens krydser som Kreuzer Blücher, som bliver sænket under invasionen i Norge 9. april 1940. Efter at Kreuzer Blücher er sænket bliver han flyttet over til Kreuzer Emden og gør tjeneste ombord på den i en kort periode. I august 1941 bliver han 1.

vagtofficer (1WO) ombord på U-505, med rang af Oberleutnat zur See, som også er en interessant ubåd, idet den bliver kapret af Amerikanerne i 1944 og er i dag museumsubåd i Chicago. En anden sjov detalje er at de 2 ubåde Nollau gjorde tjeneste i, begge er bevaret i dag, hvilket er meget usædvanligt idet der på verdensplan kun er 4 bevarede tyske ubåde fra 2. Verdenskrig. Herbert Nollau er 1WO ombord på U-505 indtil september 1942, hvor han afmønstrer for at gå på "Kommandanten-lehrgang", så han er klar til at overtage kommandoen over U-534. Han overtager som nævnt kommandoen over U-534 23. december 1942 og har kommandoen lige indtil den bliver sænket. Der findes generelt ikke ret meget info om Herbert Nollau, men ifølge nogle kilder, så var han ikke en vellidt kommandant. Han er blevet beskrevet som en meget nidkær og streng kommandant, som ikke deltog i evt. festligheder ombord. Ombord på U-534 vælger han sit våbenskjold til at være "jægeren fra Kurpfalz" som var et symbol fra hans hjemegn. I oktober 1943 bliver han forfremmet til Kapitänleutnant, og slutter krigen med denne rang. Efter at U-534 er sunket kommer han i britisk krigsfangeskab, hvor han er indtil august 1945 hvor han bliver løsladt. Mange har undret sig over hvad det var U-534 og Nollau holdt hemmeligt. Som nogle mener, var det nazi-guld? Hemmelige ordrer? Højtstående partifolk? Hvorfor skød han mod de angribende Liberator fly den majdag i Kattegat efter Tyskland havde indstillet kampene i danske farvande? Vi får nok aldrig et svar på det. Herbert Nollau flyttede efter krigen til Frankfurt og arbejdede i det tyske postvæsen. Man må antage at Herbert Nollau ikke havde de bedste år efter krigen. Måske folk mistænkliggjorde om fordi han var Kommandant på den mystiske ubåd der skød efter krigen, var indstillet? Vi ved det ikke. Herbert Nollau begik selvmord i en alder af 52 år den 10. april 1968, og tog evt. hemmeligheder om U-534 med sig i graven. Herbert Nollau fik tildelt flere militære udmærkelser under krigen: april 1940 – Jernkorset af 2. klasse. Maj 1942 U-bootskriegabzeichen. August 1942 Jernkorset af 1. klasse. Og sidste orden han modtager, er Flotten-Kriegsabzeichen som sker i marts 1943, sandsynligvis pga. hans tidligere karriere ombord i de tyske krydsere.

Måske tænker læseren nu, hvorfor jeg ikke har været inde over fundet og bjærgningen af U-534, og hvor den er den dag i dag. Til det kan jeg glæde den nysgerrige læser med, at i næste udgave af militaria-nyt vil jeg netop berører det emne i del 2 af U-534 – den famøse ubåd ved Anholt.

Skulle man ligge inde med effekter fra U-534, så er jeg meget interesseret. Mine kontakt info er på bagsiden af dette blad.

Skaderne fra dybdebombeangrebet, som endte med at sænke U-534. Foto Mick Jones

Kilder: uboat.net, ubootarchiv.de, diverse bøger relateret til ubådskrigen